

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Кулик Євгенії Володимирівни
«Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою
аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного
обслуговування юнацтва в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство,
бібліотекознавство, бібліографознавство

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у практиці роботи бібліотек є ваговою складовою процесу модернізації бібліотечно-інформаційної діяльності. Дослідження впливу сучасних інформаційних технологій, що забезпечують формування мережевого середовища бібліотек, їх інтеграцію до світового інформаційного простору для подальшого якісного розвитку інформаційних сервісів, доволі складне і багатоаспектне.

Проблематика модернізації та інноваційної діяльності бібліотек України для юнацтва залишається малодослідженою, потребують детального вивчення сучасні підходи до бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацької аудиторії – майбутньої інтелектуальної еліти країни. Ця вікова категорія складає значний сегмент споживачів інформаційних, зокрема комп'ютерних та мобільних технологій, відтак формування системи дистанційних інформаційних сервісів, зорієнтованих на їх бібліотечне обслуговування, є надзвичайно затребуваними. Тому актуальність теми дисертаційного дослідження ««Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні» не викликає жодних сумнівів.

Вагомість проведеного дисертаційного дослідження підтверджується його виконанням в рамках загальних наукових тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) (2011–2016 рр.), які є відомчими темами НАН України: «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (2014–2016 рр., № 0114U000197); «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки» (2014–2016 рр., № 0114U001102); «Підвищення ефективності діяльності наукової бібліотеки» (2011–2013), № 0110U006904).

Високий науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації забезпечується використанням комплексної методології, що ґрунтується на широкому спектрі наукових підходів і методів, серед яких підходи - системний, соціокомунікаційний, історичний; методи - аналітичний, соціологічний, статистичний, вербального моделювання та експертних оцінок.

Аналіз основної характеристики роботи у вступі свідчить, що Є.В. Кулик на належному рівні володіє теоретико-методологічним

інструментарієм бібліотекознавчих досліджень. Об'єкт, предмет та мета сформульовані коректно. Предметом дослідження є процеси використання бібліотек України, що обслуговують юнацтво та молодь, інтерактивної соціокомунікаційної взаємодії бібліотекарів та користувачів через інноваційні комунікаційні канали, які є об'єктом дослідження.

Дисертантом коректно сформульовано мету дослідження, а результати дисертаційного дослідження засвідчують уміння Є.В. Кулик аналізувати та теоретично обґрунтовувати необхідність практичного застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для якісного оновлення технологій бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні та підтверджують її досягнення.

Дослідницькі завдання, накреслені здобувачем висвітлено повно, ґрунтовно, різнобічно у тексті дисертаційної роботи.

Наукова новизна сформульована дисертантом переконливо доведена результатами проведеного дослідження, як нагальна потреба модернізації процесів бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва шляхом використанням інноваційних інтерактивних сервісів, заснованих на технологіях Веб 2.0, визначення факторів, що забезпечують ефективне застосування інформаційно-комунікаційних технологій у юнацьких бібліотеках, проведення всебічного вивчення сучасних інтерактивних засобів соціокомунікування з юнацтвом, які притаманні спеціалізованими бібліотеками України, окреслення комплексу навичок та знань, необхідних бібліотекарю для ефективного дистанційного інформаційного обслуговування користувачів з використанням інформаційних технологій та шляхів їх удосконалення, необхідність прищеплення інформаційно-мережевої культури юнацтву, визначення перспективних напрямів інформаційно-бібліотечного обслуговування юнацтва на наступні 10–15 років.

Незаперечним є практичне значення дослідження, оскільки основні теоретичні та практичні положення надають інструментарій для модернізації інформаційної роботи спеціалізованих бібліотек в Україні, обласних бібліотек для юнацтва (молоді). Теоретичні положення дисертації можуть бути покладені в основу навчальних дисциплін, що викладаються у вищих навчальних закладах бібліотечного профілю та курсів підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів.

Окреслені у дисертація Кулик Є. В. завдання обумовили її структуру, що містить вступ, три розділи, висновки, список джерел, який нараховує 295 позицій, оформлених згідно вимог стандарту, додатки.

У Вступі дисертантка обґрунтовує актуальність теми дослідження, її наукову новизну, формулює мету, об'єкт та предмет, а також методи наукової праці, пояснює теоретичне і практичне значення, наводить відомості про апробацію роботи.

У першому розділі «Розвиток інноваційних інтерактивних форм мережевого бібліотечно-інформаційного обслуговування» проведено аналіз фахових публікацій, в яких розглядаються питання інформаційної політики сучасних бібліотек, уточнено термінологічний апарат досліджуваної теми.

У першому підрозділі «Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження» детально проаналізовано теоретичні напрацювання провідних українських та зарубіжних бібліотекознавців, дотичні до теми дослідження. Дисертантом розглянуто відомості із неопублікованих матеріалів (зокрема звітів, сайтів бібліотек), блогів та соціальних мереж, представлені вітчизняними та зарубіжними бібліотеками. Таким чином, дисертантом залучена багатоаспектною за складом джерельна база дослідження, що висвітлюють різні напрями ефективної адаптації бібліотеки до умов зовнішнього середовища, розвиток бібліотечно-інформаційного сервісу, особливості застосування інформаційних технологій та технологій Веб 2.0 у бібліотечно-інформаційній діяльності.

У другому підрозділі «Уявлення про інноваційні інтерактивні канали та можливості їхнього використання для взаємодії з юнацькою аудиторією», назву якого можна було б подати без перших двох слів «уявлення про», дисертантом подано трактування низки понять «взаємодія», «інтерактивність», «Веб 2.0», «Бібліотеки 2.0», «блог» та ін. з аплікацію на предметну область дослідження, пропонується доволі коректні авторські визначення понять «інноваційні інтерактивні засоби взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією», «інтерактивне мережеве представництво бібліотеки», «мережева система бібліотечно-інформаційного обслуговування віддалених користувачів».

У третьому підрозділі «Інформаційно-мережева культура як важлива компонента якісної мережевої комунікації» проаналізовано дефініції «інформаційна культура», «інформаційно-мережева культура», «нетикету», сформульовано визначення поняття «інформаційно-мережева культура особистості», «інформаційно-мережева компетентність», «інформаційно-мережева компетентність юнацтва», «Інформаційно-мережева культура бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва».

Дисертантом слушно відзначається необхідність удосконалення та доповнення термінологічного апарату бібліотекознавства поняттями, що характеризують інноваційні форми обслуговування користувачів в сучасних бібліотеках.

У другому розділі «Сучасні інноваційні інтерактивні комунікаційні канали в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні юнацтва» проаналізовано досвід вітчизняних та зарубіжних бібліотек із використання інформаційних технологій при обслуговуванні юнацтва.

При цьому у підрозділі 2.1. «Вплив інформаційно-мережевої культури на бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів» розглядаються особливості формування системи бібліотечно-інформаційного обслуговування віддалених користувачів, яка передбачає наявність інформаційно-мережевої культури у бібліотекаря та користувача. Дисертант переконливо доводить, основа мережевого простору для обслуговування юнацтва формується із інтерактивних мережевих бібліотечних представництв - офіційного бібліотечного сайта, блогу, сторінки та/або групи у популярній серед користувачів соціальній мережі, розташування інформації у

відеохостингах. Результати моніторингу, проведені дисертантом, свідчать, що станом на грудень 2014 р., ДБУЮ та ОЮБ підтримують: 26 сайтів, понад 30 блогів, 65 представництв – у популярних серед юнацтва соціальних мережах (ВКонтакте, Facebook, Google+ та ін.), 18 відеоканалів, де розміщено понад 750 відеосюжетів.

Аналіз результатів, проведеного в ході дослідження соціологічного опитування (респондентами були 217 бібліотекарів-практиків бібліотек для юнацтва (молоді) у різних регіонах України), дає підстави визначити їх думку щодо найефективніших інформаційно-комунікаційних технологій для обслуговування віддалених юних користувачів.

Проведене опитування надало можливість дисертанту визначити фактори, що мають значний вплив на використання електронних ресурсів юнацтвом та молоддю, а також чинники впровадження сучасних інформаційних технологій та дистанційних сервісів у практику роботи бібліотек.

У підрозділі 2.2. «Трансформація офіційних сайтів бібліотек для юнацтва з використанням соціальних сервісів Веб 2.0» відслідковується розвиток сайтів бібліотек від статичних до динамічних, які стали можливими завдяки технологіям Веб 2.0.

Важливим досягненням Кулик Є. В. є комплексний моніторинг 26 веб-сайтів бібліотек, які обслуговують юнацтво та молодь і містять відомості про бібліотеку, засоби зворотного зв'язку з користувачами, електронні інформаційні ресурси, колекції посилань, послуги для віртуальних користувачів. Це дало можливість скласти уявлення про функціонування певної мережевої системи обслуговування віддалених користувачів, стан розвитку кожної окремої компоненти, визначено слабкі місця цієї системи та можливі способи усунення існуючих недоліків, що дало підстави розробити модель оптимальної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек для юнацтва (молоді) (С.94-95).

У підрозділі 2.3. «Бібліотечні блоги як засіб бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва» проаналізовано 30 текстових блогів, що підтримуються ДБУЮ та обласними бібліотеками для юнацтва (молоді) та проведено їх класифікацію.

Дисертантом проаналізовано технологічність блогів: частоту оновлення постів, наявність ключових слів (тегів), підписаних читачів (прихильників), форм для коментарів та користувацьких коментарів. Це дало підстави дисертанту зробити висновок, що рівень соціальної активності користувачів та бібліотекарів «поки що не дозволяє стверджувати про ґрунтовні конструктивні дискусії, серйозну полеміку» (С.102).

Цінним для подальшої роботи бібліотек є твердження дисертанта про призначення бібліотечних блогів бути посередником між бібліотекарем і користувачем завдяки можливості їх адаптації для забезпечення доступу з мобільного телефону користувача (С.102).

Є.В.Кулик слушно звернула увагу, що у вітчизняних блогах бібліотек не наголошується на необхідності дотримання авторського права при

використанні матеріалів, хоча на них представлені авторські інформаційні продукти - рекомендаційні огляди, розробки уроків, флаєри, комікси тощо, що призводить до їх використання без посилань на джерело (С.104) та порушення законодавства.

У підрозділі 2.4. «Бібліотечна компонента соціальних мереж для взаємодії з юнацькою аудиторією» подано аналіз представництва бібліотек у соціальних мережах, які на думку бібліотекарів – учасників проведеного опитування, «доповнюють функціональні можливості офіційних сайтів і є досить ефективними ресурсами для того, щоб бібліотека була якомога ближче до своїх читачів» (С.108). Дослідницею встановлено, що лише у соціальній мережі «ВКонтакте» юнацькими бібліотеками підтримується 24 представництва, проте інформаційний контент – 67% цих представництв оновлюються кілька разів у тиждень.

Як свідчать результати дослідження соціальна мережа Facebook використовується юнацькими бібліотеками здебільшого для комунікації з молоддю (від 20 років) та професійної комунікації бібліотечних фахівців.

Представлена у соціальних мережах інформація, вважає дослідниця, містить лише короткі повідомлення про проведені масові заходи або анонси запланованих заходів, про літературні новинки та творчість сучасних письменників, для підвищення настрою та фактографічна інформація для стимулювання пізнавальної діяльності, таким чином, сторінки бібліотек у соціальних мережах здебільшого не є ефективними інформаційними джерелами у системі «бібліотека – інформація – користувач».

У підрозділі 2.5. «Можливості використання вікі-технологій на допомогу освіті та самоосвіті юнацтва» відзначається основні переваги вікі-технологій, що дозволяють прості і складні маніпуляції з інформаційним ресурсом, а також редагування та доповнення його в процесі використання, а також проведено порівняльний аналіз традиційного та вікі-сайтів. У ДБУЮ активно використовуються сайти Google для підтримки комплексних інформаційних ресурсів: «Щоб пам'ятати: історія України», «Відкриття», «Здоровий спосіб життя», «Читання», «Нетикет», «Мені є, що сказати!», а також – професійної рубрики: «Фахівцям».

У підрозділі 2.6. «Бібліотечна компонента сервісів фото- та відеохостингу» визначено, що існуючі представництва юнацьких бібліотек мають описи ресурсів, посилання на інші онлайніві бібліотечні мультимедійні документи, реєструють кількість відео та кількість переглядів.

Дисертантом проаналізовано їх тематичне наповнення і відзначено рекламне призначення поданої інформації та незначну кількість навчальних матеріалів.

У третьому розділі «Тенденції модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій» накреслено перспективи удосконалення інформаційного забезпечення юнацтва.

У підрозділі 3.1. «Модернізація бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва відповідно до стратегій розвитку українського суспільства» дисертанткою слушно зауважено, що модернізація бібліотечно-

інформаційного обслуговування юнацтва з використанням інформаційно-комунікаційних технологій повинна здійснюватися відповідно до стратегії розвитку бібліотек, накресленої у документах, що визначають шляхи розвитку інформаційної галузі України у найближчі 10–15 років, таких як Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Довгострокова стратегія розвитку української культури, а також – Маніфесту Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи», Концепції розвитку системи надання електронних послуг в Україні, Програми розвитку дітей та юнацтва та ін. На думку дисертанта потребують удосконалення інформаційні ресурси бібліотек та їх дизайн.

Не можна погодитись із пропозицією дисертанта щодо використання технології Big Data у бібліотеках. Ці технології достатньо складні. Робота з великими даними потребує ґрунтовного знання вищої математики, які у переважній більшості бібліотекарів відсутні. (С.138)

У підрозділі 3.2. «Модернізація комплексної системи обслуговування віддалених користувачів відповідно до світових тенденцій розвитку бібліотек» проаналізовано досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій у закордонних бібліотеках. Як слушно відзначає дисертант, бібліотека повинна розширювати напрями своєї діяльності і функціонувати як освітні і культурно-виховний осередок, що забезпечує міжособистісну комунікації; виконувати функції інформаційно-виховного центру, місця спілкування, толерантності, а також інформаційно-аналітичного центру, який раціонально поєднує традиційні бібліотечні технології й новітні технології;

Слушною є думка дисертанта щодо впровадження у практику роботи з юним користувачем ігор як одного з елементів навчального процесу (С.160).

У підрозділі 3.3. «Методи та засоби підвищення інформаційно-мережевої компетентності бібліотекарів» сформовані компетентності бібліотекаря у питаннях інформаційних та комунікаційних технологій, серед яких уміння застосовувати інформаційні технології, як інструмент пошуку, організації, оцінки й передачі інформації, залучати підлітків та молодь до апробації найзручніших для цієї категорії користувачів, бібліотечних послуг, що надаються з використанням онлайн-сервісів (блоги, вікі, сторінки у соціальних мережах тощо); досліджувати потенційні можливості соціальних мереж для налагодження комунікації з підлітками та молоддю та задоволення їхніх інформаційних потреб. На думку дисертанта провідним напрямком у розвитку інформаційно-мережевої компетентності залишається самоосвіта бібліотекаря.

У підрозділі 3.4. «Бібліотечні засоби формування інформаційно-мережевої культури юнацтва» відзначається необхідність формування достатнього рівня інформаційно-мережевої компетентності юнацтва. При цьому наголошується, що досягнення високого рівня компетентностей, необхідних для успішної діяльності в умовах інформаційного суспільства, забезпечить користувача знаннями, сприятиме підвищенню «іммунітету» до негативних життєвих ситуацій. Ефективним засобом поширення знань,

навичок, вмінь серед користувачів дисертант вважає інтерактивні ресурси та дистанційні сервіси бібліотек.

Кожний розділ завершується висновками, в яких у лаконічній формі обґрунтовано основні результати щодо вирішення дослідницьких завдань, сформульованих у вступній частині дисертації.

Робота виконана на високому професійному рівні. Результати наукових досліджень корелюються із основними перспективними напрямками формування інформаційного суспільства, сформульованими у 2005 році у документах Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства.

Самостійний та інноваційний характер мають наукові висновки і рекомендації дисертації. Слід підкреслити, що основні результати дисертаційного дослідження відображені у 14 публікаціях, 6 з яких надруковані у виданнях, які входять до переліку наукових фахових видань, затвердженого МОН України, 3 – у зарубіжних наукових виданнях. В авторефераті допущені неточності в формулюванні кількості опублікованих статей у закордонних виданнях. Матеріали дисертації апробовані на восьми всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

Автореферат дисертації адекватно передає її зміст, аргументацію, логіку побудови, ступінь наукової новизни, теоретичне значення отриманих результатів і можливості науково-практичного їх застосування. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає чинним вимогам.

Поряд з позитивними оцінками виконаної дисертантом роботи слід зробити декілька зауважень.

1. У авторефераті у розділі «Практична значимість роботи» та у розділі «Вступ» дисертації на С. 12 зазначається, що розроблено мобільні застосунки. Детальніша інформація з цього приводу у авторефераті відсутня, хоча у тексті дисертаційної роботи ця інформація є (С. 189).

2. У дисертаційній роботі подекуди зустрічається не коректне використання деяких технічних термінів (С.48).

3. У висновках подана авторська періодизація етапі інтеграції сервісів Веб 2.0 до бібліотечно-інформаційного обслуговування. У тексті автореферату, при характеристиці змісту розділів дисертації, ця інформація відсутня, а в дисертації розлого представлена (С. 72-75).

Наведені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та отриманих результатів. Можемо констатувати, що дисертація Є. В. Кулик «Інноваційні інтерактивні канали взаємодії бібліотек з юнацькою аудиторією як засіб модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні» є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням із соціальних комунікацій, а автор продемонструвала навички самостійного і кваліфікованого виконання складних дослідницьких завдань. За своєю актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю основних положень і висновків, науковим